

JÁNK ISTVÁN

HAGYOMÁNYOS ÉS DIGITÁLIS SEGÉDANYAGOK ELSŐSORBAN NYELVTANTANÍTÁSHOZ

A digitális oktatás a járványhelyzet súlyosbodásával párhuzamosan vált egyre többet emlegetett és egyre több embernek ismerős fogalom. A digitális társadalom magyartanárának szerepe részben hasonlóan változik, mint bármely más pedagógusé. Általánosságban igaz ugyanis az a már-már közhelynek számító pedagógiai tézis, hogy a pedagógusok nem kizárólag a tudás átadói és közvetítői, hanem tutori-facilitatori szereppel is rendelkeznek. Így a feladatuk túlmutat a hagyományos értelemben vett tudásátadáson: sokkal inkább a tudáskonstruálás elősegítése, megalapozása a feladatuk, amely folyamatban a tanuló aktívan vesz részt. Ahhoz, hogy a tanuló aktív szereplője lehessen a tanulási-tanítási folyamatnak, az anyanyelvi órák jelenlegi bevett gyakorlatának a megváltozása szükséges több szempontból is. Ennek egyik alappillére a magyartanító pedagógusok által használt segédanyagok képezik.

Jelen cikk elsősorban azokra az eszközökre fókuszál, amelyek segítséget nyújthatnak a nyelvtanórák megter-

vezésében és kivitelezésében. Olyan digitális és nyomtatott segédanyagok kerülnek bemutatásra, amelyek a modern nyelvészeti, pedagógiai és oktatásnyelvészeti alapelvekkel összhangban adnak kapaszkodókat a magyartanárok számára. Fontos azonban megemlíteni, hogy a továbbiakban ismertetett anyagok, eszközök listája a teljességre való törekvés igénye nélkül készült, így minden bizonnyal fellelhetők még további kiváló segédanyagok e területen.

NYOMTATOTT SEGÉDANYAGOK

Mind Magyarországon, mind a határon túli magyarok lakta területeken – így Szlovákiában is – a tantervi és tankönyvi fejlesztések kevésbé haladó szellemben történtek, történnek vagy teljességgel hiányoznak. Magyarországon bár a mai napig fejlesztenek tankönyveket, és 2020-ban egy új nemzeti alaptanterv is hatályba lépett, érdemi változás valójában nem történt. Sőt, több esetben a korábbiakhoz képest

negatív változás következett be, legalábbis a magyar nyelv és irodalom esetében. A szomszédos országokban, ahol a magyarság helyzete – nyelvi és társadalmi értelemben – alapvetően problematikus, a magyar nyelvű tankönyvek kérdése még nagyobb problémaforrást jelent. Egyrészt az országos szabályozások és az asszimilációs törekvések miatt, másrészt a részben ebből adódó megújításuk hiányának okán. Romániát leszámítva a környező országokban évtizedek óta nem születtek átfogóbb munkák (pl. tankönyvek vagy oktatási segédanyagok formájában), a korábbi anyagok minősége pedig megkérdőjelezhető, szemléletük törvényszerűen idejermült.

De nem csak megfelelő tankönyvek és munkafüzetek terén szenvednek hiányt a magyartanító pedagógusok. A magyar nyelvtudomány és anyanyelvpedagógia mindezidáig adós maradt egy friss szemléletű, modern, a nyelv- és neveléstudomány újabb eredményeit integráló módszertani segédlettel. Ilyen jellegű írásmű közel 20 éve nem jelent meg magyar vonatkozás-

ban. Azonban több olyan anyag is elérhető, amely üdítő kivétel az anyanyelvi nevelés és oktatás területén.

Kádár Edit egyelőre kétkötetes feladatbankja az egyik ilyen, amely romániai magyar környezetre íródott ugyan, de kiválóan használható idehaza is. „A nyelvre vonatkozó ismeretanyag nem átadandó a tanulóknak, hanem kibontandó belőlük” – Szende Aladár ma is aktuális gondolatai talán nem is kerülhettek volna jobb helyre, mint egy olyan feladatgyűjtemény s egyben tanári segédlet elejére, ami maga is ezt az elvet követi. A *Feladatbank anyanyelvi tanórák tervezéséhez az V–VIII. osztályban* c. négyrészesre tervezett sorozat első két kötete nem csupán mottóként használja az idézett sorokat, hanem elkötelezett híve is annak. Szintén romániai magyar környezetben született meg Bartalis Boróka és kollégáinak *Magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) V. osztály* c. munkája, ami szintén bővelkedik korszerű nyelvészeti elemekben, például pragmatikai és szemantikai vonatkozásokat is beemel a nyelvtanításba.

Víszonylag szintén frissnek mondható anyag a Kugler Nóra főszerkesztésében megjelent gyakorlatgyűjtemény és tanári kézikönyv. A két kötet egyike a felsőbb évfolyamnak szánt *Magyar nyelvtan – a nyelvi jel. Funkcionális szemléletű gyakorlatok 9–12. évfolyam számára* címet viseli, míg a másik a *Magyar nyelvtan – a nyelvi jel. Tanári kézikönyv* címet. A feladatgyűjtemény mintegy munkafüzetként funkcionál(hat), míg a tanári kézikönyv ezt kiegészítve nyújt segítséget a pedagógus számára: az egyes feladatokhoz tartozó lehetséges megoldásokon túl minden esetben meghatározza a téma relevanciáját, az ide tartozó nyelvészeti alapismereteket, végezetül fölvázolja a kulcsfogalmakat, szükséges eszközöket, lehetséges munkaformákat, módszereket stb.

Két, a fentieknél valamivel rövidebb és specifikusabb munkát is érdemes megemlíteni a nyelvtan vonatkozásában. A korábbi Beregszászi Anikó 2012-es *Lehetetlen lehetni* című útmutatója és feladatgyűjteménye, az újabb Parapatics Andrea *Nyelvjárástani munkafüzete*. Mindkét kötet elsősorban a nyelvjárásokkal, illetve az azokkal kapcsolatos attitűdökkel foglalkozik, s abban próbálnak meg segíteni, hogy egy jóval toleránsabb nyelvészleletet közvetítsünk és használjunk az iskolában.

Nem kihagyható a sorból Cs. Nagy Lajos több évfolyamot (3-8.) és témakört lefedő nyelvtani gyakorlókönyvsorozata. A kilencvenes évektől kezdődően megjelenő, több száz feladatot és azok megoldásait tartalmazó kötetek legújabb példányai idén jelentek meg, így friss támaszt nyújtanak a magyar nyelvtant tanítók számára. A főbb témakörök pedig a helyesírás, a szófajtan, valamint a mondattan.

DIGITÁLIS ESZKÖZÖK

A tankönyvek, munkafüzetek és a magyartanárokat segítő módszertani kötet mellett további hiányosság az anyanyelvi nevelésben a digitális eszközök területén mutatkozik. Bár számos remek honlap, tanulástámogató rendszer és digitális feladat elérhető az anyanyelvi neveléshez (is), azonban nincs egy komplex, rendszerezett, tanuló- és tanárbarát felület e téren. Azonban a magyar szakos kollégák – ahogy ezt egy ez évben végzett, 234 magyartanár vizsgálat kutatás mutatja (l. Jánk – Lőrincz 2021) – nagyon találékonyak, és meglehetősen nagy számú és változatos felületet, eszközt ismernek és használnak a nyelvtanítás során. Ennek ellenére vannak olyan felületek és lehetőségek, amik csak kevesek által ismertek, különösen a nyelvtanítás során.

Kicsit távolabbról megközelítve a nyelvtanítás témakörét érdemes egy nyelvpedagógiából ismert fogalommal kezdeni. Az autentikusság az idegen nyelvek tanításában egyrészt a valódi, létező szövegekre utal, olyasfélékre, amelyekkel jó eséllyel találkozhat a nyelvtanuló a célnyelven. Az autentikusság másik jelentése a hitelesség, eredetiség, ami ez esetben azt is jelenti, hogy anyanyelvi beszéltől származik a beszéd. Ez nemcsak az idegen nyelveknél lehet fontos, hanem az anyanyelveknél is, többek között a nyelvjárások tanításánál. Több olyan nyelvjárási hangoskönyv létezik magyar vonatkozásban, amely autentikus nyelvjárási szövegeket tartalmaz a legkülönfélébb régiókból és nyelvjárásokból, lejegyzésekkel és forrásmegjelöléssel. Szlovákiai magyar viszonylatban ez a *Szlovákiai Magyar Nyelvjárási Hangoskönyv*, amelyet Presinszky Károly készített el hallgatók segítségével. A magyarországi nyelvjárásokkal a *Magyar nyelvjárási hangoskönyv* foglalkozik, illetve létezik

még *Romániai magyar hangoskönyv*, valamint *Magyar nyelvjárások* is. A lényeg, hogy amennyiben a nyelvjárásokat, valamint az ahhoz kapcsolódó témaköröket az említett hanganyagok nélkül tanítjuk, akkor a tanítási folyamat teljesen értelmét veszti. Ez esetben ugyanis a nyelvjárások csupán életidegen, a gyerek tudásához szervesen kapcsolódó elméleti képződményként kerülnek átadásra, annak ellenére, hogy nagyon is élők és a kultúránk részei, ahogy a különféle hagyományok vagy szokások is. A digitális lehetőségek közül bátran ajánlható a #school felülete, amely egy komplex oktatástámogató rendszer. Azért kiemelkedő a többi közül, mert egyrészt magyar fejlesztés, másrészt integrálja az összes lényegesebb tanulástámogató eszközt. Bele van építve például videóchat, videóüzenet, interaktív játékok, feladat- és tesztkészítő alkalmazás, értékelőrendszer és még számos lehetőség. Tény, hogy először az oldal használatát kell elsajátítani, nem egy készen kapott dologról van szó, ám a koronavírus által kialakult helyzetben sokat emlegetett digitális távoktatás valahol itt kezdődik. Ezt persze kiegészítheti több olyan oldal, amelyek egyedi megoldásokat, speciális funkciót biztosítanak a pedagógusok számára. A következőkben bemutatott eszközök ugyan nem kifejezetten a nyelvtanórát segítik, annál általánosabbak, de nagy hasznát vehetik a magyartanárok a munkájuk során.

Az idővonal- vagy timeline-készítők funkciója az információk lineáris elrendezése, időrendbe szervezése, szerkesztése, illusztrálása, valamint az ok-okozati összefüggések megértésének elősegítése. Tévhit, hogy csak történelemórára, korszakok időszakok, események szemléltetésére alkalmas, annál jóval sokrétűbb. A Knightlab felületén például sok példát láthatunk erre, méghozzá használati útmutatóval és ingyenesen.

A fogalomtérképeket valószínűleg senkinek sem kell külön bemutatni, ám annak digitális változatát bizonyára kevesebben ismerik. Az alapvető funkciót, a fogalmak, gondolatok, folyamatok bonyolult hálózatának, szemantikai kapcsolatainak ábrázolását ez esetben kiegészíti egy interaktív és kooperatív lehetőség, illetve egy gyakorlatilag végtelen javítási és felülírási lehetőség. Míg a papír és ceruza használatával papíralapú fogalomtérképnek egy idő után

elfogy a felület, itt ez a veszély nem áll fenn. Több ingyenes változat is elérhető az interneten például a GoConqr oldala. A fogalomtérképek kapcsán megjegyzendő, hogy részben hasonló funkciót tölthet be egy-egy szókép- vagy szöveghőkészítő, például a Wordart, ami egyszerűen szerkeszthető és különféle alakzatokat képes megjeleníteni általunk beírt szavakból.

A QR-kódok mintha kissé veszítettek volna népszerűségükből, ám hozzáadott értékük a tanulási folyamathoz megkérdőjelezhetetlen. Egyfelől nem olyan frusztrálóak, mint egy hosszú link, másfelől megtörik a megszokott rutint, s önmagukban is képesek motiválni a kindertojásjellegük miatt. Ráadásul nagyon egyszerű elkészíteni őket, elég egy online generátor hozzájuk.

A számonkérések vagy általánosításokban a mérés-értékelések során több felület is kiemelhető. Az egyik, tanárok által leginkább kedvelt oldal a Redmenta, ami különféle feladattípusokat képes megvalósítani, illetve a tanulói válaszokat is kiértékeli (ez valójában nagyon hasonló a Google-kérdőívhez). Ennél sokkal játékosabb a Kahoot, ami által szórakoztatóbb formában történhet meg a tananyagfeldolgozás, jöllehet

ez klasszikus számonkérés esetében kevésbé alkalmazható. Végül nem szabad kihagyni a sorból a Mentimeter felületét, mi változatos feladattípusokra ad lehetőséget és a szinkron értékelés különféle formáira; példának okán: a szöveges válaszokból azonnal, automatikusan szöveghőt generálhatunk, vagy látványos, élő statisztikákat készíthetünk a beérkező adatokból.

Természetesen kész feladatokat is lehet találni az interneten, kifejezetten nyelvtanórához is, bár ezek sok esetben ad hoc módon jelennek meg. A tanárszakos hallgatók körében az egyik legnépszerűbb felület, melyen kész feladatok, játékok találhatók, a Learningapps. E sorok szerzője ugyan nem igazán kedveli az oldalt, de az egyszerű és játékos feladatkészítő mivolta végett megemlítené. Ugyanígy az OkosDoboz, a Sulinet Tudásbázis, illetve angolul tudóknak a Read Write Think, valamint SMART exchange oldalak mind-mind tartalmaznak digitális nyelvtani feladatokat, bár ezek minősége rendkívül széles skálán mozog. Éppen ezért, ahogy minden készen átvett feladat, eszköz esetében, ezeknél is érdemes fokozottan figyelni a tartalmi vonatkozásokra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bartalis Boróka – Köllő Zsófia – Orbán Zsuzsa-Lilla – Szócs Hedviga – Tamás Adél (2017): *Magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) V. osztály*. Marosvásárhely, Kreatív Könyvkiadó.
- Beregszászi Anikó (2011): *A lehetetlen lehetni: tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Jánk István – Lőrincz Marina (2021): *Hogyan zajlott a digitális nyelvtanítás a járványhelyzet alatt?* In: *Anyanyelv-pedagógia* (megjelenés alatt).
- Kádár Edit (szerk.) (2017): *Feladatbank anyanyelvi tanórák tervezéséhez az V–VIII. osztályban*. Kolozsvár, Ábel Kiadó.
- Kádár Edit (szerk.) (2018): *Feladatbank anyanyelvi tanórák tervezéséhez az V–VIII. osztályban. 2. kötet*. Kolozsvár, Ábel Kiadó.
- Kugler Nóra (főszerk.) (2018): *Magyar nyelvtan – a nyelvi jel. Funkcionális Szemléletű gyakorlatok 9–12. évfolyam számára*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Kugler Nóra (főszerk.) (2018): *Magyar nyelvtan – a nyelvi jel. Tanári kézikönyv*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Parapatics Andrea (2018): *Nyelvjárástani munkafüzet. Feladatok a magyar nyelv területi változatosságának megismeréséhez*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Presinszky Károly (2017–2021): *Szlovákiai Magyar Nyelvjárási Hangoskönyv I–III*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. http://www.umjl.fss.ukf.sk/?page_id=1352&lang=hu

